

آسیب‌های اجتماعی و مهاجرت در سکونتگاه غیر رسمی (محلہ حکیم کرمان)

^{۱۹} نیک طبع-سمانه

^{۲۰} پورخاتون-اعظم

چکیده

حاشیه نشینان کسانی هستند که در سکونتگاه‌های غیر متعارف با ساکنین بافت اصلی شهر زندگی می‌کنند، گروه‌های مذکور بیشتر از دافعه خاستگاه چون فقر و بیکاری و عوامل جاذب شهری از زادگاه خود به شهر رانده شده و به شهرها روی آورده اند. سکونتگاه‌های غیر رسمی در درون خود به بازتولید آسیب‌های اجتماعی می‌پردازند. انطباق و سازگاری در این سکونتگاه‌ها بسیار پائین است و مردمی که از فرهنگ‌های متفاوت و نگرش‌های متفاوت مجبور به زندگی در حاشیه شهرهای بزرگ شده اند، اغلب نه با تفاهم بلکه با تخاصم در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند و طبیعی است که آن‌ها احساس امنیت را تجربه نمی‌کند، طبیعی است که خانواده و فرزندان بیشترین آسیب‌ها را در حاشیه شهرها می‌بینند. پژوهش حاضر با روش پیمایشی- توصیفی درباره آسیب‌های اجتماعی و مهاجرت به سکونتگاه غیر رسمی در محلہ حکیم شهر کرمان می‌باشد، ابزار جمع‌آوری داده‌ها از طریق مشاهده، مصاحبه، پرسشنامه، سرگذشت پژوهی و روش کتابخانه‌ای، بانک‌های اطلاعاتی و شبکه‌های کامپیوتری می‌باشد و تعداد ۱۳۳۱ نفر از افراد از طریق نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده به عنوان نمونه انتخاب و مورد بررسی قرار گرفته اند. بر اساس یافته‌های موجود مشخص می‌شود که اعتیاد به مواد مخدر، استفاده از سیگار، سابقه جرم و جنایت و مهاجرت به این سکونتگاه‌ها و همچنین فقر عوامل اساسی در بروز آسیب‌های اجتماعی در این سکونتگاه‌ها می‌باشد. لازم به ذکر است؛ به دلیل حساسیت موضوع افشاء آسیب از طریق پرسشنامه از افراد خانواده مقدور نمی‌باشد.

واژگان کلیدی

حاشیه نشینان- سکونتگاه‌های غیررسمی- آسیب‌های اجتماعی- مهاجرت

مقدمه

۱- کارشناس ارشد مطالعات خانواده- زنان (کارشناس دفتر امور آسیب دیدگان اجتماعی)

۲- کارشناس ارشد مطالعات خانواده- زنان (کارشناس مسئول دفتر امور آسیب دیدگان اجتماعی)

مهاجرت و جابجایی مکانی انسانها به عنوان موضوعی پایدار در رشته های گوناگون علوم انسانی و اجتماعی وجه پژوهشگران را به خود معطوف داشته است [۱]. مهاجرت یکی از چهار عامل اصلی تغییر و تحول جمعیت بوده، به دلیل ماهیت خود می تواند علاوه بر تغییرات دراز مدت و طولانی آثاری سریع و کوتاه مدت نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد کند [۲]. شهر دارای یک آستانه جمعیتی است و هدف آن برآوردن نیازهای آن جمعیت است رشد جمعیت شهری در کشورهای توسعه یافته، نظم نسبی یافته است ولی این افراد در کشورهای در حال توسعه بعزت مهاجرت های بی رویه هنوز چندان سازماندهی نشده اند. عده ای بر این باورند که حاشیه نشینان کسانی هستند که در سکونتگاههای غیر متعارف با ساکنین بافت اصلی شهر زندگی می کنند گروههای مذکور بیشتر بر اثر نیروی دافعه خاستگاه چون فقر و بیکاری و عوامل جاذب شهری از زادگاه خود روستا، ایل یا شهر رانده شده و به شهرها روی آورده اند، از آنجا که اکثریت این گروهها بیسواد بوده و مهارت لازم را جهت جذب در بازار کار شهر ندارند، عامل پس ران شهری نیز آنها را از شهر رانده و به حاشیه کشانده است [۳]. سکونتگاههایی غیر رسمی در درون خود به بازتولید آسیب های اجتماعی می پردازند، نوع آسیب های اجتماعی تولید شده در این مناطق با کیفیت مساکن ارتباط مستقیم دارد. مساکن ساخته شده در این سکونتگاهها عمدتاً همراه با تصرف عدوانی و یا ساخت و ساز غیر مجاز بوده و فاقد ایمنی لازم می باشد [۴]. انطباق و سازگاری در حاشیه شهرها بسیار پایین است و مردمی که از فرهنگهای متفاوت و نگرش های متفاوت مجبور به زندگی در حاشیه شهرهای بزرگ شده اند، اغلب نه با تفاهم بلکه با تخاصم در کنار یکدیگر زندگی می کنند و طبیعی است که آنها احساس امنیت را تجربه نمی کنند و طبیعی است که خانواده و فرزندان بیشترین آسیب ها را در حاشیه شهرها می بینند [۵].

حاشیه نشینی یکی از بسترهای وسیع ناهنجاری های گوناگون است که می تواند جامعه را با بحران های متعددی روبرو کند. افزایش سرقت، قتل، فروش مواد مخدر، دست فروشی، زنان خیابانی، کودکان کار و مواردی از این دست؛ در واقع حاصل بی توجهی به حاشیه کلان شهرهاست.

بیان مسئله

آنچه اصطلاحاً حاشیه نشینی نامیده می شود؛ بعنوان یکی از عوارض های مهاجرت های داخلی (از روستا به شهر) و از عمده ترین و شاید بغرنج ترین معضلات شهری در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران است و این پدیده در واقع در پی حرکت این جوامع از سنتی به مدرن و تعارض های مربوط به این فرایند است که همچنان به تشکیل و بقای خود ادامه می دهد و منجر به بروز اشکال ترکیبی بی سامان متفاوت و ناهماهنگ با بافت نسبتاً یکدست شهری می شود. سکونتگاههای غیر رسمی شامل مساکن خودرو و بدون هویت قانونی است که در اطراف شهرها به طور نامنظم پراکنده شده اند [۶].

واحدهای مسکونی آن‌ها با سطح بی‌دوام و کم‌دوام و فرسوده ساخته شده و تجهیزات خدمات شهری آن ناکافی است [۷]. اگر پدیده مهاجرت در همه جوامع و دوره‌ها مطرح بوده، اما ماهیت، علل و آثار آن در جوامع مختلف یکسان نیست.

به‌طور کلی منظور از حاشیه‌نشین، خانواده‌های تهیدست و غالباً مهاجری هستند که به‌تعبیر اسکار لوتیس در نوعی فرهنگ فقر زندگی می‌کنند، آنان به‌طور کامل جذب شیوه جدید زندگی شهری نشده و در حاشیه آن به زندگی ادامه می‌دهند [۸]. با توجه به اینکه سرعت تحرک مکانی جمعیت بیشتر شده و میزان مهاجرت فزونی یافته است که از آن تحت عنوان مساله اجتماعی گفتگو می‌شود [۹]. این پژوهش در پی پاسخگویی به این پرسش است که چه رابطه‌ای بین آسیب‌های اجتماعی ناشی از مهاجرت به سکونتگاه‌های غیررسمی در محله حکم شهر کرمان در سال ۸۹ وجود دارد؟

اهمیت و ضرورت پژوهش

شناخت چگونگی تحرک اجتماعی افراد بعد از مهاجرت به دلیل آثار و نتایج فردی و اجتماعی که می‌تواند برای ساخت و نظام اجتماعی داشته باشد، حاشیه‌نشینی یک پدیده اجتماعی است و این پدیده اختصاص به عصر فعلی نداشته و ریشه در ادوار، اعصار گذشته دارد و این پدیده هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در کشورهای در حال توسعه وجود داشته و دارد. اسکان غیررسمی به سبب بازتولید فقر و گسترش آن و به مخاطره انداختن کیفیت محیط زیست و تحمیل هزینه‌های گزاف بر حل مشکلات آن، تهدیدی جدی برای ساماندهی وضعیت کنونی و جلوگیری از گسترش آن در آینده است [۱۰].

اهداف پژوهش

هدف کلی

بررسی آسیب‌های اجتماعی ناشی از مهاجرت در سکونتگاه غیررسمی (محله حکیم شهر کرمان) در سال ۱۳۸۹.

اهداف جزئی

- ۱- بررسی آسیب‌های اجتماعی و استفاده اعضا خانواده از سیگار مهاجرین در سکونتگاه غیررسمی (محله حکیم شهر کرمان) در سال ۱۳۸۹.
- ۲- بررسی آسیب‌های اجتماعی و استفاده اعضا مواد مخدر مهاجرین در سکونتگاه غیررسمی (محله حکیم شهر کرمان) در سال ۱۳۸۹.

۳- بررسی آسیب های اجتماعی و سابقه جرم و زندان مهاجرین در سکونتگاه غیر رسمی (محله حکیم شهر کرمان) در سال ۱۳۸۹.

۴- بررسی آسیب های اجتماعی و سابقه مهاجرت در سکونتگاه غیر رسمی (محله حکیم شهر کرمان) در سال ۱۳۸۹.

۵- بررسی آسیب های اجتماعی و مبدا مهاجرت در سکونتگاه غیر رسمی (محله حکیم شهر کرمان) در سال ۱۳۸۹.

۶- بررسی آسیب های اجتماعی و نوع مهاجرت در سکونتگاه غیر رسمی (محله حکیم شهر کرمان) در سال ۱۳۸۹.

فرضیات

۱- بنظر می رسد بین آسیب های اجتماعی و استفاده اعضا خانواده از سیگار در سکونتگاه غیر رسمی در محله حکیم شهر کرمان در سال ۱۳۸۹ رابطه وجود دارد.

۲- بنظر می رسد بین آسیب های اجتماعی و استفاده اعضا از مواد مخدر در سکونتگاه غیر رسمی در محله حکیم شهر کرمان در سال ۱۳۸۹ رابطه وجود دارد.

۳- بنظر می رسد بین آسیب های اجتماعی و سابقه جرم و زندان مهاجرین در سکونتگاه غیر رسمی در محله حکیم شهر کرمان در سال ۱۳۸۹ رابطه وجود دارد.

۴- بنظر می رسد بین آسیب های اجتماعی و سابقه مهاجرت در سکونتگاه غیر رسمی در محله حکیم شهر کرمان در سال ۱۳۸۹ رابطه وجود دارد.

۵- بنظر می رسد بین آسیب های اجتماعی و مبدا مهاجرت در سکونتگاه غیر رسمی در محله حکیم شهر کرمان در سال ۱۳۸۹ رابطه وجود دارد.

۶- بنظر می رسد بین آسیب های اجتماعی و نوع مهاجرت در سکونتگاه غیر رسمی در محله حکیم شهر کرمان در سال ۱۳۸۹ رابطه وجود دارد.

تعاریف

حاشیه نشین: حاشیه نشین به کسی گفته می شود که در شهر سکونت دارد ولی به علل گوناگون نتوانسته است جذب نظام اجتماعی و اقتصادی شهر شود و از خدمات شهری استفاده کند [۱۱].

حاشیه نشینی

مفهوم حاشیه نشینی به معنای اعم، شامل تمام کسانی است که در محدوده اقتصادی شهر ساکن هستند، ولی جذب اقتصاد شده اند. جاذبه شهرنشینی و رفاه شهری، این افراد را از زادگاه خویش کنده و به سوی قطبهای صنعتی و بازارهای کاری کشیده و اکثر مهاجرین روستایی هستند که به منظور گذراندن بهتر زندگی راهی شهرها می شوند [۱۲].

حاشیه نشینی بر اثر رشد شهرها حاصل می آید به این صورت که در مراحل اولیه رشد، مرکز شهرها محل سکونت افراد و تحول طبقه بالاست، ولی کم کم با گسترش مناطق تجاری و صنعتی به آنهایی که وضع بهتری دارند از مرکز شهر به سمت خارج حرکت کرده و بعد از مرکز شهر زندگی می کنند، کارگران و گروه های فقیر و کم درآمد به این مناطق می آیند و ساکن آن می شوند، از آنجا که مالکان اجاره کمی جهت تعمیر و نگهداری ساختمان ها دریافت می کنند این مناطق شلوغ و خراب شده و به زاغه تبدیل می شوند [۱۳].

انواع سکونتگاه های غیر رسمی در ایران

- ❖ زاغه ها یا محلات فقیر نشین: سکونتگاههایی هستند قانونی ولی بسیار پر جمعیت از لحاظ خدمات در سطح بسیار پائینی می باشند.
- ❖ سکونتگاههای غصبی: سکونتگاههایی هستند غیر قانونی و غالباً فاقد طراحی از پیش تعیین اندیشیده .
- ❖ سکونتگاههای با تفکیک غیر قانونی: بر خلاف دو نوع سکونتگاه فوق الذکر دارای طرحی از پیش اندیشیده شده می باشند ولی به صورت غیر قانونی شکل گرفته اند [۱۴].

اسکان غیر رسمی ایران

رشد شتابان جمعیت و تحولات ساختاری در نظام اقتصادی روستائی ایران در بعد از سال های ۱۳۴۵ پدید آمد، سبب شد تا شهرها به ویژه شهرهای بزرگ به عنوان مقصد مهاجرت های مناطق روستائی کشور، جاذب مهاجرت های وسیع و گسترده ای گردند. در این میان ، بیشتر مهاجران که توانایی مالی و اقتصادی استقرار و سکونت در محدوده رسمی شهر و پرداخت هزینه مسکن و اقامت در محدوده قانونی شهر ها را نداشتند، برای تامین سرپناه خود به ویژه در شهرهای بزرگ به حاشیه شهرها روی آوردند، هرچند که شدت و حجم این مساله در استان های کشور و شهرهای آن بسته به شرایط اقتصادی و تمرکز صنایع متفاوت است [۱۵].

مهم ترین و عمده ترین علل پیدایش و اسکان غیر رسمی

۱- ضعف ساختاری شهرنشینی در مواجهه با نظام برون زا و مدرنیزاسیون و در نتیجه بروز عدم تعادل در نظام شهری و روستایی در سیر تکوینی شهرنشینی.

- ۲- دومین علت در سطح کلان را نیز باید در ساختاری دانست که ساز و کار تبعیض آمیز و فقر را بر پایه توزیع عادلانه منابع قدرت به ثروت و درآمد در جریان است.
- ۳- عدم پیش بینی فضای مسکونی کافی و مناسب اقشار کم درآمد در طرح های کالبدی شهری و اعمال استانداردهای خارج از استطاعت ایشان.
- ۴- دسترسی ناچیز به نظام های رسمی - اعتباری و وام مسکن برای کم درآمدها به ویژه شاغلین در بخش غیر رسمی.
- ۵- وجود باندهای قدرت نامشروع و سوداگران زمین باز به موازات اهمال و ناتوانی در نظارت و کنترل ساخت و سازها به ویژه بینابینی شهرها
- ۶- فقدان نهاد سازی برای تجهیز و تجمیع منابع اقشار کم درآمد و عدم حمایت و هدایت درست در مورد خانه سازی خودیار
- ۷- ضعف مدیریت شهری و بویژه در هدایت ، نظارت و کنترل [۱۶].

راهکارهای پدید آمده در اثر ایجاد سکونتگاههای غیر رسمی

- ۱- تخریب سکونتگاههای غیر رسمی
- ۲- ممانعت از ایجاد سکونتگاههای غیر رسمی
- ۳- ساماندهی از طریق تهیه طرح های کالبدی
- ۴- رها کردن به امید بهبود وضعیت اقتصادی- اجتماعی و محو تدریجی
- ۵- پیش بینی مناطقی برای ایجاد سکونتگاه غیر رسمی و برنامه ریزی برای آن
- ۶- رسمیت دادن به سکونتگاه غیر رسمی از طریق اتصال آن به شهرها
- ۷- بازگرداندن اجباری ساکنان به محل سکونت قبلی خود
- ۸- توانمند سازی و تشکیل گروه های خودگردان

مرفولوژی منطقه

محل پست بند حکیم در شرق کرمان در ضلع شرقی بزرگراه آیت الله خامنه ای واقع شده، از سمت شمال به خیابان حکیم و مدیریت از جنوب به کوههای صاحب الزمان، از شرق به پست بند فیروز آباد و سیدی و از غرب به مسجد صاحب الزمان مشخص می شد.

وجه تسمیه

در زمانهای گذشته زمینهای منطقه زیر کشت باغهای پسته و کشاورزی بوده، بعلت بارندگی های شدید کانالی به عمق سه متر برای هدایت آب به سمت زمینهای مزروعی از تخت دریا قلی بیگ تا گنبد جبلیه و

از آنجا تا محل کنونی پشت بند حفر شده که معروف به بند مملکت بوده و در حل حاضر نیز به این نام شناخته شده است. ساکنین این منطقه؛ مهاجر نشین هستند که از اطراف شهر کرمان که بعلت کم آبی و خشکسالی های اخیر برای پیدا کردن شغل و کار مناسب به شهر مهاجرت کرده و در مناطق حاشیه ای ساکن شدند.

ویژگی های جمعیتی و تعداد خانوار

طبق سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ تعداد ۷۴۴ خانوار و ۳۲۰۹ نفر جمعیت ساکن در محله می باشد

منابع انسانی محله

شغل مردم در زمان سکونت در روستا، کشاورزی و دامداری بوده، که پس از مهاجرت به شهر شرایط اینگونه کارها امکان پذیر نمی باشد، زنان اکثراً خانه دار بوده و تعدادی از آنان با تهیه وسایل نقلیه و گرفتن سرویس مدرسه و ورود به آژانس بانوان در تامین مخارج زندگی خود را سهم کرده اند. مردان از طریق مشاغل همچون؛ کارگری، رانندگی و کار در کارخانه های کارتن سازی بسته بندی خرما و لاستیک امرار معاش می کنند.

منابع فیزیکی

ورودی محله از خیابان منتهی به آموزشکده رضوان و کارخانه کارتن سازی آسفالت می باشد و مابقی کوچه ها ناهموار و خاکی است، به حدی که در هنگام ریزش باران رفت و آمد در کوچه ها غیر ممکن می شود، ساخت و ساز خانه ها با آجر و بلوک می باشد و اکثریت آنها نمای بیرون ندارند، مدت مدیدی است که مردم محلی از آب لوله کشی بهره مند شدند. -ایاب و ذهاب مردم به نقاط شهری اغلب به وسیله خودروی شخصی صورت می پذیرد.

مشکلات محله حکیم

کوچه های ناهموار و خاکی ، محصور نبودن زمینهای خالی، مشخص نبودن محدوده بعضی از کوچه ها، تجمع زباله ها در معابر و زمینهای خالی، وجود احشام و عدم رعایت نکات بهداشتی از جمله مشکلات محله می باشد.

این محله فاقد گاز، فضای سبز، تفریحگاه، پارک، خانه بهداشت، مدرسه، مهدکودک، سالن ورزشی و نانوایی می باشد.

مبانی نظری

در مکتب توسعه، عامل اصلی حاشیه نشینی را عامل مهاجرت می داند، طبق این نظریه در کشورهای در حال توسعه سیل عظیم مهاجرت به شهر وجود دارد، که بعضی از آن ها به شهر راه پیدا می کنند و خود را با شهر تطبیق می دهند، اما بعضی از آن ها نمی توانند با شهر سازگاری حاصل کنند و خود را با شهر تطبیق دهند و در نتیجه پشت دروازه شهر، تشکیل مناطق حاشیه نشین را می دهند.

در نظریه نوسازی اجتماعی عقیده دارد که؛ افراد تازه وارد به شهر، جهت کار، احتیاج به مسکن دارند. به تدریج مناطقی از شهر به طور موقت برای افراد تازه وارد مشخص می شوند که ارزان و محل مناسبی جهت سکونت موقتی است، به تدریج این محل به صورت یک محل اقامت برای مهاجرین به شهرهای صنعتی در می آید [۱۷].

دهه ۱۹۸۸ رویکرد ارتقاء کیفیت واحدهای مسکونی، زیر ساختها و خدمات شهری موجود [۱۸] و رویکرد توانمند سازی با تکیه بر قادر سازی افراد و گروههای فاقد مسکن مناسب بر ساخت و بهبود مسکن خود به کار گرفته شد [۱۹]. توانمند سازی را می توان بهبود قوای حیاتی یک جامعه زیستی برای پویایی و تداوم حیات آن جامعه تعریف کرد که از حیث سابقه ابتدا توجه بهبود ظرفیتهای اقتصادی و سپس اجتماعی ساکنان برای مشارکت در پروژه های ساماندهی است. [۲۰].

هر چند رویکرد توانمند سازی دولتها با تکیه بر توانهای بالقوه ساکنان سکونتگاههای غیررسمی به جای کمکهای مستقیم و بلاعوض از طریق ارتقای سطح آموزش و ایجاد مهارتهای لازم و امکان دسترسی به ابزار کار و اشتغال زمینه های بهبود سطح واحدهای مسکونی را به کمک خودشان فراهم می آورند [۲۱].

جامعه آماری

در پژوهش حاضر جامعه آماری افرادی هستند که به سکونتگاه غیر رسمی (حکیم) مهاجرت نموده اند که از کل جامعه آماری تعداد ۱۳۳۱ نفر از طریق نمونه گیری تصادفی ساده به عنوان نمونه انتخاب و مورد بررسی قرار گرفته اند

روش شناسی

روش بررسی در این تحقیق پیمایشی توصیفی است، تکنیک جمع آوری داده ها شامل مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه، سرگذشت پژوهی و روش کتابخانه ای، ، بانک های اطلاعاتی و شبکه های کامپیوتری بوده است.

یافته ها

جدول ۱) استفاده اعضای خانواده از سیگار

درصد نسبی	استفاده از سیگار
۷۷/۹	بلی
۲۲/۱	خیر
۱۰۰	جمع

بر اساس یافته های موجود ۷۷/۹ درصد از ساکنین این محله سیگار مصرف می کنند.

جدول ۲) استفاده اعضای خانواده از مواد مخدر

درصد نسبی	استفاده از مواد مخدر
۸۶/۲	بلی
۱۳/۸	خیر
۱۰۰	جمع

بر اساس جدول فوق ۸۶/۲ درصد از افراد از مواد مخدر استفاده می کنند و معتاد می باشند.

جدول ۳) داشتن سابقه جرم و زندان

درصد نسبی	سابقه جرم و زندان
۳/۶	بلی
۹۶/۴	خیر
۱۰۰	جمع

با توجه به یافته های بالا فقط ۳/۶ درصد از ساکنین این منطقه در زندان به سر می برند

جدول ۴) سابقه مهاجرت در سکونتگاههای غیر رسمی

درصد نسبی	سابقه مهاجرت
۳۰/۱	دارد
۶۹/۹	ندارد
۱۰۰	جمع

با توجه به جدول فوق ۶۹/۹ درصد از ساکنین محله سابقه مهاجرت نداشته اند.

جدول ۵) مبدا مهاجرت در سکونتگاههای غیر رسمی

درصد نسبی	مبدا مهاجرت
۷۸/۵	شهر
۲۱/۵	روستا
۱۰۰	جمع

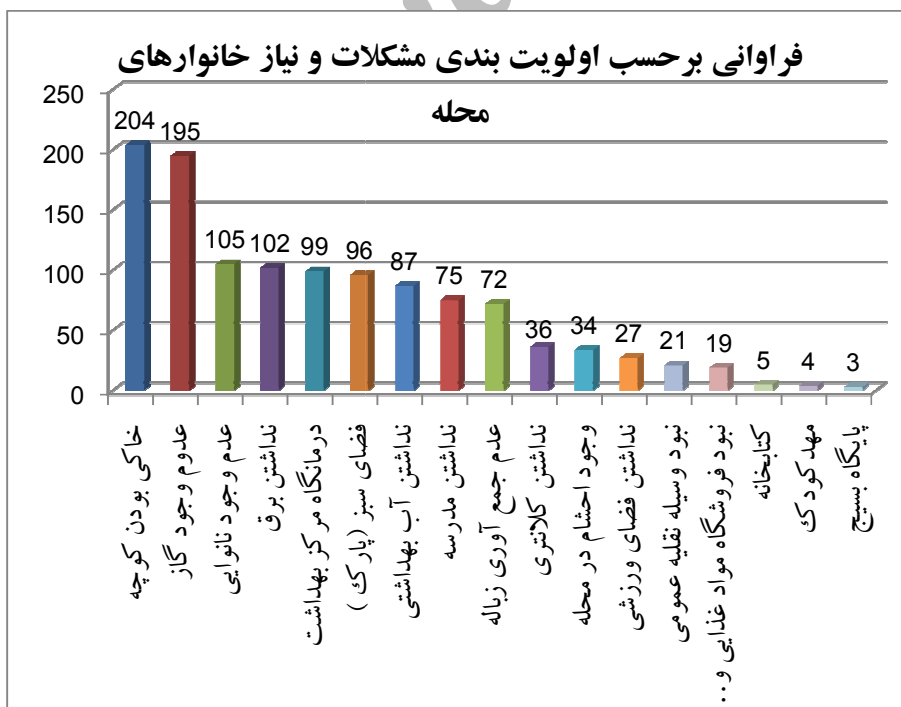
با توجه به یافته های جدول بالا ۷۸/۵ درصد از مهاجرین به سکونتگاه غیر رسمی مبدا مهاجرت آن شهر بوده و ۲۱/۵ درصد آن ها مبدا مهاجرت آنان روستا می باشد.

جدول ۶) نوع مهاجرت و سکونتگاههای غیر رسمی

درصد نسبی	نوع مهاجرت
۹۵/۹	همراه با خانواده
۱/۴	تنها
۱۰۰	جمع

بر اساس جدول فوق ۹۵/۹ درصد از ساکنین سکونتگاههای غیر رسمی همراه با خانواده به این سکونتگاه مهاجرت نموده اند.

فراوانی بر حسب اولویت بندی مشکلات و نیازهای خانوارهای محله

بحث و نتیجه گیری

آنچه اکنون بعنوان حاشیه نشینی شناخته شده جز جریان دیرپا تاریخی مهاجرت جمعیتی جویای کار از روستا به شهر می باشد، حاشیه نشینی پدیده ای نابهنجار و ناپذیرفتنی است و بعنوان یکی از اصلی ترین معضلات شهرها در کشورهای در حال توسعه و توسعه نیافته می باشد، که منجر به بروز آسیبهای اجتماعی میشود.

ویژگی های اصلی سکونتگاههای غیر رسمی برخورداری از بافت نامناسب و غیر مستحکم و همچنین تسلط فرهنگ فقر و انعکاس آن در رفتارهای اجتماعی و فقر اقتصادی از اصلی ترین ویژگی های سکونتگاههای غیر رسمی می باشد که منشا آسیب های اجتماعی است.

بر اساس یافته های موجود از محله حکیم (سکونتگاه غیررسمی) در حاشیه شهر کرمان می توان نتیجه گرفت که اکثر مهاجرین به با ۷۷/۹ درصد سیگار استفاده می کنند و ۸۶/۲ درصد مواد مخدر مصرف می کنند، همچنین ۳/۸ درصد سابقه جرم وزندان دارند، اکثر این افراد سابقه مهاجرت نداشته و ۷۸/۵ درصد این افراد از شهر به این مکان مهاجرت نموده اند و اکثریت قریب به اتفاق خانواده به این مکان مهاجرت نموده اند.

مشکلات اساسی این خانواده ها؛ عدم وجود حداقل امکانات بوده که این حاکی از فقر و اجبار به مهاجرت به این محله شده است، اعتیاد به سیگار و مواد مخدر و سابقه جرم و زندان که زمینه ساز آسیبهای اجتماعی در بین ساکنین این محله شده است. با توجه به اینکه اکثر این افراد از شهر به این محله مهاجرت نموده اند این موید این امر است که شرایط زندگی مناسبی را نداشته و مجبور به مهاجرت به حاشیه شهرها با امکانات محدود و مشکلات فراوان شده اند. عدم امکانات مناسب، شرایط بد زندگی، اعتیاد به مواد مخدر، فقر از عوامل تاثیر گذار در افزایش جرم و شکل گیری آسیب های اجتماعی است. لازم به ذکر است خودافشائی در زمینه آسیبهای اجتماعی از طریق ابزار پرسشنامه بدلیل حساس بودن موضوع قابل بررسی نمی باشد.

پیشنهادات

بطور کلی می توان نتیجه گرفت که مساله حاشیه نشینی را هم باید پیشگیری و هم مداوا کرد در برنامه چهارم توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور در ماده ۳ بخش مسکن بر ساماندهی بافتهای حاشیه ای در شهرهای کشورها با رویکرد توانمند سازی ساکنان و مقاوم سازی ساختمانها تاکید کرده است [۲۲].

۱- آموزش رایگان مهارتهای فنی لازم حاشیه نشینان برای اشتغال جهت جلوگیری از آسیب های

اجتماعی

۲- تاکید بر آموزش حرفه ای و کاریابی ، راهنمایی بهداشتی خانواده، احداث مهدکودک و فضای جمعی در مناطق حاشیه نشین.

۳- بالا بردن سطح رفاه و بهداشت محیط زیست و روستاها و شهرهای کوچک

۴- مطالعه جامع پدیده مهاجرت های روستا به شهر و شهر به شهر در راستای شناخت دقیق عوامل

۵- برای ارتقاء کیفیت وضعیت محیط سکونت مردم محله استفاده از مشارکت همه جانبه مردم در تصمیم سازی-تصمیم گیری و اجرای پروژه ساماندهی اصل اساسی است.

۶- آموزش مهارت های زندگی به زنان و دختران در معرض آسیب از طریق برگزاری دوره های آموزشی

۷- باید توجه داشت که برنامه های بهسازی و جلوگیری از رشد مناطق حاشیه نشین باید بطور همزمان مورد توجه قرار گیرد.

هر چند با وجود پایگاههای خدمات اجتماعی در این منطقه تا حدودی از مشکلات آسیب های اجتماعی موجود در این سکونتگاهها کاسته شده است.

Archive of SID

- ۱- سجادپور، سید محمد کاظم. (۱۳۸۴). چارچوب مفهومی و عملیاتی در مدیریت مهاجرت بین المللی (مورد ایران). فصلنامه تحقیقات جغرافیایی
 - ۲- زنجانی، حبیب الله. (۱۳۵۶). مهاجرت. انتشارات سمت.
 - ۳- منصوریان، محمودکریم و آیت اللهی، علیرضا. حاشیه نشینان شیراز. شیراز: دانشگاه شیراز.
 - ۴- گروه مولفان دانشگاه پیام نور. (۱۳۸۳). بررسی مسائل اجتماعی ایران (رشته علوم اجتماعی). تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
 - ۵- صدیق سروستانی، رحمت الله. (۱۳۸۶). آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات اجتماعی)، تهران: انتشارات سمت.
 - ۱۸،۶- هادیزاده بزاز، مریم. (۱۳۸۴). حاشیه نشینی و راهکارهای ساماندهی آن در جهان. مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.
 - ۷- کاظمی پور، شهلا. (۱۳۸۳). بررسی مسائل جمعیتی ایران با تاکید بر جوانان. دومین همایش انجمن جمعیت شناسی ایران (مجموعه مقالات)، شیراز.
 - ۸- دراکاکیس اسمیت، دیوید. (۱۳۷۷). شهر جهان سومی. چاپ اول، ترجمه: فیروز جمالی، تهران، نشر توسعه.
 - ۹- تقوی، نعمت الله. (۱۳۷۸). مهاجرت‌های روستا- شهری (درآمدی جامعه شناختی بر نظریه ها). تهران.
 - ۱۰- وزارت مسکن و شهرسازی. (۱۳۸۲). سند توانمند سازی و ساماندهی اسکان غیر رسمی، مصوب هیات وزیران سازمان عمران و بهسازی شهری (دبیرخانه ستاد ملی توانمند سازی سکونتگاههای غیر رسمی).
 - ۱۱- زاهد زاهدان، سید سعید. (۱۳۶۹). حاشیه نشینی. تهران: انتشارات دانشگاه شیراز.
 - ۱۲- یآوری، نفیسه. (۱۳۸۳). همایش مسائل شهرسازی ایران. شیراز: دانشکده هنر و معماری دانشگاه شیراز.
- ۱۳- clinard, Marshal, B, (1996). Slum and community Development the free press, newyork.
- ۱۴، ۱۶- محمودی پاتی، فرزین و محمدپور عمران، محمد. (۱۳۸۷). سیاست های مدیریت زمین شهری. چاپ اول، انتشارات شهیدی.
 - ۱۷- حاج یوسفی، علی. (۱۳۸۲). پدیده حاشیه نشینی شهری قبل از انقلاب در حاشیه نشینی و اسکان غیر رسمی (مجموعه مقالات). جلد اول، تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

- ۱۹- خاتم، اعظم. (۱۳۷۴). خانه و فضای اجتماعی شهر، مجله علمی معماری و شهر سازی، شماره ۳۱، ۳۲.
- ۲۰- زنگانه، ابوالفضل. (۱۳۸۸). ساماندهی و توانمند سازی محله جنگلده شهر علی آباد کتول، دانشگاه یزد، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۲۱- احمدیان، محمد علی. (۱۳۸۲). حاشیه نشینی ریشه ها و راه حلها. مجله اندیشه حوزه، شماره ۴۴.
- ۲۲- سازمان مدیریت و برنامه ریزی. (۱۳۸۶). سند تلفیقی اسناد توسعه بخشی و فرابخشی برنامه چهارم توسعه اقتصادی-اجتماعی- فرهنگی کشور جمهوری اسلامی ایران، دفتر برنامه ریزی و مدیریت اقتصاد کلان.

Archive of SID